

► Eva Davidová. Foto MRK
– Lenka Grossmannová

Za Evou Davidovou (28. 12. 1932–21. 9. 2018)

V září loňského roku opustila tento svět po dlouhé nemoci Eva Davidová, česká etnografka, kunsthistorička, fotografka a sběratelka písňového folkloru, která zasvětila převážnou část svého života Romům. Významná osobnost, jejíž práce přispěla specifickým způsobem k hlubšímu poznání jejich života a kultury na území bývalého Československa. V tomto příspěvku, který je věnován její památce, chci stručně přiblížit její životní dráhu a ohlédnout se za jejím životním dílem.

Eva Davidová se narodila v pražské „dobré rodině“, jak sama říkávala, otec byl právník a matka pracovala v prezidentské kanceláři. Ve svých dvaceti letech byla přijata na tehdejší Filosoficko-historickou fakultu Karlovy university, kde vystudovala etnografii a dějiny umění. Stejně jako její vrstevnice, pozdější zakladatelka oboru romistika na Univerzitě Karlově Milena Hübschmannová, i Eva Davidová chodila na hodiny romštiny k lingvistovi Jiřímu Lípovi, který měl nejen rozsáhlé kontakty mezi Romy různých subetnických skupin, ale byl i velkým znalcem jejich jazyka.

Iniciačním momentem, který ukotvil profesní dráhu Evy Davidové, byl její studentský terénní výzkum na Slovensku. Vzpomínám, s jakým zaujetím poslouchali studenti romistiky, když asi před deseti lety přijala pozvání do Prahy, její vyprávění o tom, jak se poprvé setkala s Romy... Bylo to v lednu roku 1954, kdy měla jako adeptka etnografie zkoumat život v Po-

lomce, vesnici na slovenském Horehroní. Od vsi na dohled se nacházela romská osada Dolinka, jiný svět. Zvědavost mladé studentce nedala a přivedla ji do osady. Romové ji okamžitě přijali, tehdy bylo zcela výjimečné, aby k nim někdo z „gádžů“ přišel jen tak, z pouhého lidského zájmu. V Polomce navázala Eva Davidová svá první přátelství a její cesty se odtud rozeběhly na mnoho stran, k mnoha dalším Romům.

Tehdy se psala padesátá léta. Léta budování lepšího světa, jak jej chápali komunisté. S mnoha křivdami a bezprávím, ale ve vztahu k Romům i s pozitivními dopady. Eva sice sdílela dobový étos, v němž byli Romové, resp. „cikáni“, nahlíženi jako oběti předchozích režimů, které je třeba asimilovat, ale na hlubší úrovni prošla při prvním setkání s Romy proměnou, o které se vyjádřila takto: „To se mnou něco udělalo vevnitř, já jsem cítila, že na tu cestu (se) musím dát.“ A cesta to byla nelehká, neboť zájem o „cikány“ byl v té době nepochopitelný i pro vědeckou obec. A tak nezbyvalo než překonávat četné předsudky a odsudky okolí, Eva Davidová se však od vytčené cesty nedala odradit.

Ještě téhož roku, kdy navštívila Polomku, se zúčastnila kolektivního terénního výzkumu v romských osadách na slovenském Gemeru, který vedla čerstvá absolventka historie a etnografie Emília Čajánková (později Horváthová) a jehož se účastnili i dva vysokoškolsky vzdělaní Romové – MUDr. Ján Cibuľa a JUDr. Gustáv

► Eva Davidová. Foto MRK
– Lenka Grossmannová

Karika. Po ukončení vysoké školy v roce 1957 a po zaměstnaneckém poměru na Krajském národním výboru v Praze, se Eva Davidová nechala zaměstnat jako metodička v Krajském kulturním středisku v Košicích. Psal se rok 1960 a zde, v metropoli východního Slovenska, se jí otevřely možnosti jak proniknout do romského prostředí a přitom být veřejně činná. V roce 1962 představila v Košicích romskou historii a kulturu výstavou *Cigáni východního Slovenska kedysi, dnes a zajtra*, která byla první svého druhu v tehdejší Československu. A dalším hmatatelným výsledkem jejího rok a půl trvajícího působení na Slovensku byla kniha *Bez kolíb a šiatrov* (1965). V ní přinesla Eva Davidová mnoho cenných etnografických a demografických informací, ale protože se nedokázala odpoutat od ideologie prosazující paternalistický přístup státu k Romům při řešení tzv. cikánské otázky, zůstala autorčina úvodní proklamace o sociologickém charakteru publikace spíše nenaplněným přáním než skutečností.

V raném období svých výzkumných cest navštěvovala Eva Davidová nejvíce střední a východní Slovensko, ale také Ostravsko a příležitostně i některé lokality v Čechách, především Kladno. Na Slovensku, kromě už zmíněné Polomky, zajížděla nejčastěji do Garaňky, trebišovské romské osady, kde sbírala materiály ke své diplomové práci. Celkem za svého působení v Košicích navštívila kolem čtyřiceti osad. V letech 1969 a 1970 uskutečnila společně s Willem Guyem terénní výzkum v Betlanovcích na Spiši, z jehož výsledků čerpal tento britský sociolog ve své doktorské disertaci s názvem *The Attempt of Socialist Czechoslovakia to Assimilate its Gypsy Population* (1977). V následujících

▲ Eva Davidová s manželi Pokutovými při přebírání ocenění Kalo čangalo ve Spišské Nové Vsi, 2008. Foto MRK – Simona Šreková

desetiletích už Eva Davidová nenavštěvovala romské osady tak často, i když ještě v devadesátých letech jezdila s pracovníky Muzea romské kultury na Slovensko, aby pomohla při sběru artefaktů. A tak se i díky její znalosti terénu muzejní sbírky utěšeně rozrůstaly.

V letech 1968 až 1976 pracovala Eva Davidová v Ústavu pro filozofii a sociologii ČSAV. Společně s Milenou Hübschmannovou se zde podílela na sociologickém výzkumu, jehož výsledkem byla studie *Cikáni v ČSSR v procesu společenské integrace* (1976). Studie byla ovšem celkově poznamenána skutečností, že vznikala pod ideologickým dohledem v období tzv. normalizace. V roce 1976 ze Sociologického ústavu odešla a s manželem se přestěhovali do Českého Krumlova. Zde potom pracovala plných šestadvacet let jako muzejnice a konzervátorka památkové péče. Po devadesátém roce, a to až do roku 2015, pak

ještě přednášela na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích a externě i na Univerzitě Palackého v Olomouci.

Bibliografie Evy Davidové je poměrně rozsáhlá, čítá přes osmdesát položek. Jejím jádrem jsou etnografické texty (s přesahy do historie a religionistiky) a hudebně-folkloristické práce o romských písních. Věnovala se ale i některým sociologickým tématům – migraci Romů do Čech a jejich adaptaci na nové podmínky, osídlování pohraničí, urbanizaci a podobně. V závěru svého života věnovala pozornost také právní a zdravotní problematice, vztahující se k Romům. Shrnutím etnografických výzkumů Evy Davidové je monografie *Romano Drom – Cesty Romů 1945–1990* (1995). K jejím nejdůležitějším pracím jistě patří i monografie *Folk music of the sedentary Gypsies of Czechoslovakia* (1991), jejímž spoluautorem byl etnograf a muzikant Jan Žižka. Průkopnickým počinem bylo vydání gramodesky (LP) *Romane Gila* – antologie autentického cikánského písňového folklóru (1974). Při výběru nahrávek ze své sbírky a psaní bookletu k desce spolupracovala s hudebním folkloristou Jaromírem Gelnarem. Zvláštní kategorií díla Evy Davidové pak tvoří tři fotografické publikace, z nichž nejrepresentativnější je ta, která byla vydána v monografické řadě Foto-Torst pod názvem *Eva Davidová* (2004).

Eva byla vždy tam, kde se v „romském světě“ něco dělo. Počínaje prvním Světovým romským kongresem (*World Romany Congress*), který se konal v roce 1971 v Orpingtonu u Londýna a na němž se sešly významné romské osobnosti ze čtrnácti států, přes následující sjezdy Mezinárodní romské unie (*International Romani Union*), až po vědecké konference, hudební festivaly a nejrůznější kulturní akce. Po čtyři léta existence Svazu Cikánů-Romů,

byla jeho aktivní spolupracovnicí a dopisovatelkou časopisu *Románo lil*, vydávaného touto organizací. Byla rovněž členkou již zmíněné Mezinárodní romské unie a členkou mezinárodní vědecké společnosti *Gypsy Lore Society*. Po roce 1989 byla jednou z těch, kdo prosazovali vznik Muzea romské kultury, a po jeho založení v Brně v roce 1991, tuto instituci po krátkou dobu i řídila.

Nejplodnějším obdobím Evina života, pokud se jedná o fotodokumentaci a nahrávání romských písní, byly roky 1954 až 1962. V této době vznikl základní korpus fotografických snímků formátu 6x6, který tvoří přibližně 85 % ze zhruba tři a půl tisíce negativů dochovaných do dnešní doby, a základ kolekce asi 1500 romských písní, které Eva Davidová nahrála během padesátých až osmdesátých let minulého století. Tyto dvě sbírky patří patrně k tomu nejcennějšímu z jejího odkazu. A v jejich rámci pak fotografické snímky a hudební nahrávky z konce padesátých a počátku šedesátých let, které Eva Davidová pořídila u Olašských Romů a v nichž zachytila jejich přechod od kočovného k usedlému způsobu života – ty lze skutečně docenit jen těžko! Bohužel, z těchto materiálů se jí podařilo vydat jen malou část, většina zůstala nezpracována a někdy i nepopsána.

Eva Davidová byla bezesporu vynikající osobností české romistiky druhé poloviny minulého a počátku tohoto století. Byla nejen umělecky nadaná, což se projevilo v její fotografické tvorbě, ale také obrovsky zapálená pro poznávání a prezentaci romské kultury. Byla člověkem, který dokázal Romy přijmout bez výhrad a oni si jí za to vážili.

Mi del o Del lake loki phuv!

Zbyněk Andrš

Cena Muzea romské kultury 2018 David Tišer

Plzeňský rodák (nar. 1984) a všestranně činný člověk, který se už od svého útlého mládí snaží zlepšovat obraz Romů ve společnosti. David Tišer vystudoval Střední školu sociálně právní v Kolíně, která ho předurčila ke studiu romistiky na Filozofické fakultě Karlovy Univerzity (FF UK) v Praze. Mezi oblasti jeho zájmu patří zejména vzdělávání, umění a lidskoprávní oblast LGBT. Angažoval se také v politice. V roce 2017 kandidoval za Stranu zelených.

David Tišer více než deset let přednáší o Romech a jejich kultuře studentům, učitelům či sociálním pracovníkům nejčastěji na téma sociokulturních specifik Romů a boření předsudků či stereotypů, intenzivně se angažuje ve snaze o zlepšování vzájemného soužití. Velmi dobře ovládá i svůj mateřský jazyk – romštinu, jehož uchování ve svých aktivitách vzdělávacích, ale i divadelních uměleckých prosazuje v praxi. Romský jazyk vyučoval i v rámci několikaletého projektu QUALIROM (*Quality Education in Romani for Europe*) na FF UK. V současnosti spolupracuje na projektu, který propojuje vědu a umění ve výuce.

Hojně také hostoval na různých uměleckých a politických projektech zaměřených na Romy, což vyústilo před šesti lety v založení neziskové organizace Ara Art. David Tišer je ředitel a umělecký šéf Ara Art, zároveň režisér a herec. Ara Art se soustředí na podporu umění Romů, ale šíří také povědomí o romské LGBT komunitě, kde nabízí i odbornou pomoc.

David Tišer jako první Rom u nás a pravděpodobně i první Rom vůbec se stal představitelem a statečným obhájcem práv LGBT minorit na veřejnosti. Bojuje proti stereotypům jak na straně

▲ David Tišer. Foto MRK – Adam Holubovský